0216

θαυμασίου ἐκείνου ὑπερμάχου τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐλευθεριῶν μεγάλως συνετέλεσεν εἰς ἀποκύησιν τοιούτων ἀπροφωλίων συκοφαντίας τεράτων. Τὴν σήμερον τὰ τοιαῦτα κινοῦσι μᾶλλον τὸν γέλωτα καὶ τὸν οἶκτον ἢ προκαλοῦσιν ἐρεύνας πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς πραγματικῆς ἀξίας ἀνθρώπων, οἵτινες ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ ἑαυτοὺς ἐθυσίασαν.

Α. Β. Γ.

Γ'.

ΠΑΛΑΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΚΔΡΟΜΗ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΟΝΗΝ ΜΠΑΤΣΚΟΒΟΥ.

. . . Ὅτε μηνὶ Μαΐῳ μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν ἄλλων τῆς Ροδόπης Ἑλληνικῶν μονῶν, ἣν προεκάλεσεν ἡ εὐγενὴς προθυμία τῆς Α. Πανιεροτ. τοῦ μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως Ἰωακεὶμ Εὐθυβούλη, ἀνέβαινον καὶ εἰς τὴν ἱστορικὴν καὶ ἐπιφανῆ μονὴν τοῦ Μπατσκόβου, τὴν ἱδρυθεῖσαν ὑπὸ Γρηγορίου Πακουριανοῦ μεγάλου δομεστίκου τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, ἐδοκίμασα καὶ τότε τὸ περίεργον ἐκεῖνο αἴσθημα ὅπερ συνήθως δοκιμάζουσι πάντες οἱ ἐπισκεπτόμενοι τὰς ἐν τῇ Ἀνατολῇ Ἑλληνικὰς μονάς· πάντες καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς συμφωνοῦμεν εἰς τοῦτο, ὅτι μικροῦ ἢ οὐδενὸς λόγου ἄξια ἐκ τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος σῴζουσι νῦν τὰ σεσυλημένα ἐρημιτήρια ἐν οἷς τὴν ψυχικὴν αὐτῶν σωτηρίαν ἐζήτησαν τόσαι χριστιανῶν ἀδελφῶν χιλιάδες. Καὶ ὅμως! οὐδείς, παρὰ τὴν πικρὰν (πικράν, ὥστε καὶ νὰ ἐκστομίσωμεν αὐτὴν δὲν τολμῶμεν) ἀλλ' εἰλικρινῆ ταύτην ὁμολογίαν, οὐδείς, πιστεύω, εἰσῆλθεν εἰς παλαιὰν Ἑλληνικὴν μονὴν ἄνευ ἀκτῖνος χρυσῆς ἐλπίδος ὅτι ὑπὸ στιβάδα ἁγνῶν τροπαρίων δυνατὸν νὰ κρύπτηται ὁ ἐρωτικὸς Ἀνακρέων καὶ μεταξὺ τῶν τιλφοβρώτων φύλλων «σωτηρίας» ἀγνώστου ἁμαρτωλοῦ ὁ εὔθυμος Σοφοκλῆς!

Ἔσεισα καὶ ἐγὼ δυσπίστως τὴν κεφαλὴν ὅτε ὑπὸ τὴν στιβαρὰν

χεῖρα τοῦ Ἀνθίμου Δικαίου ἤκουσα τῇ 28 Μαΐου νὰ τρίζῃ ἀνοιγομένη ἡ σιδηρᾶ θύρα τοῦ σκευοφυλακίου τοῦ Μπατσκόβου· καὶ ὅμως οὐδὲ μέχρι τῆς τελευταίας ὥρας, ἐνθυμοῦμαι καλῶς, μὲ κατέλιπεν ἡ ἐλπὶς ἥτις καὶ ἔβοσκε μέχρι τοῦδε τὸν κόσμον καὶ θὰ βόσκῃ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τοὺς πολλοὺς τῶν βροτῶν.

Πλὴν εἰκόνων καὶ κειμηλίων καὶ ἐπιγραφῶν ἐπὶ σκευῶν καὶ λίθων, ἃς ἀντέγραψεν ὁ διευθυντὴς τῶν Ζαριφείων Γ. Κωνσταντινίδης, ἀξιολογωτάτη εἶνε ἡ «ἀκολουθία Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου» ἐπὶ λαμπρᾶς μεμβράνης κοσμουμένη δι' ὡραίων εἰκόνων καὶ ποικιλμάτων, σῴζουσα δὲ ἔτι ἀλωβήτους τὰς πλάκας κεκαλυμμένας διὰ ἀργύρου καὶ λίθων. — Τῶν πολλῶν εὐαγγελίων ἐξέχει ἓν καὶ μόνον τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος κεκοσμημένον διὰ τῶν εἰκόνων τῶν τεσσάρων εὐαγγελιστῶν.—Κατὰ δεκάδας, ὡς συνήθως ἐν ταῖς μοναῖς, ἀριθμοῦνται τὰ πατερικὰ καὶ ψαλτήρια, οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ νομοκάνονες, τὰ τυπικὰ καὶ μουσικά.—Ὀλίγαι εἶνε ἐκδόσεις τινὲς τῆς Βασιλείας παλαιαί·

Κλασικὰ χειρόγραφα ἠδυνήθην τρία μόνα νὰ ἀνακαλύψω: α') Ἰσοκράτους Παναθηναϊκοῦ, β') Ἱπποκράτους ἐν παραφράσει καί, τὸ σπουδαιότατον, γ') Σοφοκλέους μέρους Αἴαντος καὶ Ἠλέκτρας.

Τὸ γ' εἶνε τὸ μόνον περὶ οὗ δύναμαι νὰ εἴπω ὅτι ἀντήμειψε τοὺς κόπους, μικροὺς ἢ μεγάλους· εἶνε ἀληθὲς ὅτι τὴν χαράν μου ἐμετρίασα ὅτε εὐθὺς μὲν ἐκ τῆς γραφῆς ἤκασα ὅτι ὁ πολύβιβλος κῶδιξ («codex miscellaneus») ἀνῆκεν εἰς τὸν δέκατον καὶ πέμπτον αἰῶνα κατόπιν δὲ καὶ ἐξ ὑπογραφῆς, περὶ ἧς κατωτέρω, ἔμαθον ὅτι ἐγράφη ἔτει 1460ῳ· ἀλλ' ὅμως τόσον σπανίως νῦν, μετὰ τὴν φοβερὰν περισύλησιν τῶν ἡμετέρων μονῶν, ἀνακαλύπτονται τοῦ Σοφοκλέους χειρόγραφα δὲν λέγω παλαιὰ ἀλλὰ καὶ νεώτερα μόνον, ὥστε δὲν ἔκρινα ἀνάξιον τοῦ κόπου νὰ ἀσχοληθῶ ἡμέραν ὅλην περὶ τὰ ἀποσπάσματα τῶν τραγῳδιῶν, ἅμα μὲν ἐπαινῶν τὴν κλῆσιν τοῦ Ἀνθίμου εἰς εὐωχίαν ἐν τῷ τερπνῷ «Κλωβίῳ» ἅμα δέ, χάριν τοῦ Σοφοκλέους, ὑπομένων τὸν καλὸν παπᾶ Ἰωάννην πυκνῶς μὲν μακαρίζοντα τὴν ὥραν καθ' ἣν «ἐπάτησεν ἐκεῖ τὸ πόδι μας» καὶ εἶδε «καὶ αὐτὸς μιὰ φορὰ εἰς τὴν ζωή του βιβλίον μὲ τὰ μάτια του, ποῦ μέρα νύκτα τὰ βαστάει κλειδωμένα» (ὁ ἡγούμενος) θερμῶς δὲ παρακαλοῦντα «νὰ τὸν ἐνθυμηθῶ νὰ στείλω καὶ εἰς αὐτὸν νὰ διαβάσῃ

0217

τὴν παλαιὰ ἱστορία». Τὰ αὐτὰ εἶπέ μοι πρὸ πέντε ἐτῶν ἐν τῇ ἐν Θεσσαλονίκῃ μονῇ τοῦ Σωτῆρος καὶ ὁ πάτερ Ναζαρίας, ὅτε διαλαθὼν τὴν προσοχὴν τοῦ ἡγουμένου καὶ διεισδὺς εἰς τὴν βιβλιοθήκην, ἐν ᾗ εἰργαζόμην, ἥρπασεν ἐκ τῆς τραπέζης τοῦ Ἀριστοφάνους τὰς κωμῳδίας καὶ ἤρξατο νὰ ἀναγινώσκῃ ἀντιστρέψας τὸ βιβλίον καὶ μειδιῶν... ἐκ τῆς χαρᾶς ὅτι θὰ ἐννοήσῃ τὸν ποιητὴν μάλιστα... ἀντεστραμμένον!

Ἐν ἀρχῇ τῆς πρώτης σελίδος ἀναγινώσκονται:

Ἀρχὴ σὺν Θεῷ ἁγίῳ τῆς γραμματικῆς τοῦ κυροῦ Μανουήλ. Τῆς γραμματικῆς τέχνης εἰμὶ πυξίον εὔληπτον, εὐσύνοπτον, ἐστενωμένον, σαφές, καθαρόν, εὐκρινὲς γεγραμμένον, πρὸς πεῦσιν ἰθύνων (sic) τε καὶ ἀποκρίσεις, ὁ γὰρ τρόπος φέριστος εἰς τὸ συμφέρειν ἄγαν λόγον μάθημα τῶν λόγἐμπόρων (sic).

Ἕπονται μέχρι τοῦ φύλλου 63β δέκα γραμματικὰ «σχέδη».

63β—64α: Ἐπιστολαὶ τοῦ λογιωτάτου καὶ ῥητορικωτάτου καὶ πάσης μαθήσεως καὶ παιδείας Ἑλληνικῆς ἀρίστου σοφωτάτου κυροῦ Λιβανίου κτλ. — τῆς Ἑλλάδος γλώττης ἧς χωρὶς ἀδύνατον ἄνθρωπον ἐντρυφῆσαι μαθήσεως. Τέλος σὺν Θεῷ τῆς ἐπιστολῆς.

64β—65α: Ἱεροφάντῃ· πολλὰ ἀγαθὰ γένοιτο καὶ τῷ γεγραφότι τὰ γράμματα—λαμπροτέραν ἔσῃ πεποιημένος τὴν ἐπικουρίαν.

65α—65β: Ἀκακίῳ· πάντα δὴ τὸ λεγόμενον προσδοκᾶν—κατὰ τὸν ἐν μύθοις τὰ σκέλη ψέγοντα.

65β—66α: Δημητρίῳ· αὐτήν τε ταύτην ἐθρήνησα—μεγάλην παρὰ τῶν θεῶν τευξόμεθα εὔνοιαν.

66α—66β: Νεμεσίῳ· ἔδει τὸν ἐπιστείλαντά σοι—καὶ ἴσως δυνησόμενον ἴσα.

66β—67α: Εἴ με ἐθέλεις καὶ φθέγγεσθαι—οὕτω νικᾶν.

67α: Ἀντωνίῳ· οὐκοῦν τὸν ἀγκῶνα τοῦτον—παρὰ θεῶν εὔνοιαν τεύξεσθαι.

67α—67β: Βασιλείῳ· ἐν τῇ κεφαλῇ μου κατοικεῖ—ἐρρῶσθαί μοι δοῦναι.

67β—67α: Τιμοθέῳ· Ἀνδρόνικον τὸν Βερονικέα—μεγάλην τὴν εὔκλειαν.

68α: Θεοδώρῳ· ἧκεν εἰς ἡμᾶς τὰ εἰωθότα—κατέναντι προσφέροντα.

Ἐν φύλλῳ 68α—69β φέρεται Εὐριπίδου Ἑκάβης ὑπόθεσις ἀνέκδοτος ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Δενδορφίου ἐκδόσει τῶν σχολίων τόμ. α΄ σελ. 200—202:

Μετὰ δὲ τὴν Ἰλίου πολιορκίαν οἱ μὲν Ἕλληνες ἔστησαν εἰς τὰ ἀντίπερα τῆς Τροίας ὁ δὲ χορὸς συνέστηκεν ἐκ γυναικῶν αἰχμαλωτίδων, ἐπὶ δὲ Πρίαμος ὁ τῶν Τρώων βασιλεὺς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων δοριάλωτος γεγονὼς καὶ διὰ φασγάνου καιρίαν δεξάμενος κατὰ γαστρὸς τὴν πληγήν, μόνης τῆς γυναικὸς Ἑκάβης ἀπολειφθείσης, τῆς Τροίας τοιγαροῦν πολιορκηθείσης αὐτὸς ὁ Πρίαμος τῶν παίδων πάντων ἀπορφανισθεὶς καὶ μάλιστα τοῦ Ἕκτορος, οὗτινος τὸ κλέος τῆς ἀριστείας ἐφ᾿ ὅλης ἦν τῆς Ἑλλάδος, δεδοικὼς τοίνυν ὁ Πρίαμος καὶ περὶ τοῦ παιδὸς αὐτοῦ τοῦ Πολυδώρου, ἔτι νηπίου ὄντος καὶ μὴ δυναμένου πρὸς πόλεμον ὅπλα φέρειν τῇ Τροίᾳ, ἐκπέμπει καὶ πρὸς τὸν ἐν τῇ Θράκῃ βασιλεύοντα Πολυμήστορα τοὔνομα τὸν παῖδα παρακατατίθησι χάριν φυλακῆς καὶ ἀσφαλείας, συνεκπέμψας μετὰ τοῦ παιδὸς χρυσίον ἱκανὸν πρὸς τὴν τοῦ παιδὸς αὔξησιν καὶ ἀνατροφήν, ἵνα μὴ τῆς Τροίας διαφθαρείσης ὑπὸ [τῆς] τῶν Ἑλλήνων στρατιᾶς τῷ παιδὶ στέρησις γένηται τῆς ζωῆς· ὁ τοίνυν θρὰξ Πολυμήστωρ τὸν παῖδα σὺν τῷ χρυσῷ δεξάμενος, τοῖς δόμοις ἔχων, ηὔξανε μὲν τὴν τοῦ παιδὸς ἡλικίαν ἐπὶ δὲ τῆς Τροίας ἀναλωθείσης καὶ μέχρι τῶν ἐδῶν κατασκαφείσης καὶ τοῦ Ἕκτορος ἐν τῷ πολέμῳ πεσόντος καὶ τοῦ Πριάμου παρὰ τοῦ Ἀχιλλέως σφαγέντος καὶ τῆς Ἑκάβης αἰχμαλωτισθείσης, ὁ ἐν τῇ Θράκῃ Πολυμήστωρ μαθὼν τὸν Τροίας ἀφανισμὸν καὶ τοῦ Πριάμου τὴν τελευτὴν κτείνει τὸν παῖδα Πολύδωρον ὅπως αὐτὸς τὸν χρυσὸν ἐν τοῖς δόμοις ἀποκληρώσηται· καὶ κτανὼν ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Θράκης τοῦτον ἀπορρίπτει καὶ μετ᾿ ὀλίγον ἐμφανὴς τοῦ παιδὸς ὁ νεκρὸς καθίσταται τῇ μητρί. Ἡ ψυχὴ τοίνυν τοῦ Πολυδώρου κοιμωμένης τῆς μητρὸς ἔρχεται κατ᾿ ὄναρ καὶ διαλέγεται πάντα ἃ πέπονθεν παρὰ τοῦ θρακὸς τοῦ Πολυμήστορος, ὕστερον δὲ καὶ ὁ νεκρὸς τοῖς γηραλέοις γόνασι τῆς μητρὸς τίθεται παρὰ τῆς θεραπαινίδος τῆς Ἑκάβης ἐλθούσης καὶ θαλάττιον ὕδωρ βουλομένης κομίσασθαι καὶ πρόσθεν τῶν ποδῶν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ κύματος τοῦ νεκροῦ φερομένου· καὶ τὸν νεκρὸν ἐπ᾿ ὤμων θήσασ[α] προσελθοῦσα τῇ μητρὶ ἀποδίδει. Αὕτη τοίνυν ἡ τοῦ δράματος περίληψις. Πλάττει τοίνυν ὁ ποιητὴς ὅτι ἡ τοῦ Πολυδώρου ψυχὴ πρῶτον ἐλθοῦσα διαλέ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

0218

γεται τῇ μητρὶ κοιμωμένῃ. Τὰ τοῦ δράματος πρόσωπα, Πολύδωρος, Ἑκάβη, χορὸς γυναικῶν αἰχμαλωτίδων, προηγεῖται δὲ ὁ Πολύδωρος.

69β—71α: Εὐριπίδου Ἑκάβης στ. 1—154 (ἥκω — μελαναυγὲς) μετὰ σχολίων ἔν τε τῇ ᾤᾳ καὶ διὰ τῶν στίχων.

71α—75α: Σοφοκλέους Αἴαντος καὶ Ἠλέκτρας στίχοι. Ἀντιβαλὼν ἀκριβῶς εὗρον ὅτι ἐν δέκα χωρίοις αἱ γραφαὶ τοῦ Μπατσκοβείου κώδικος εἶνε ἄξιαι προσοχῆς, τινὲς ὡς ἐμπεδοῦσαι κριτικῶν εἰκασίας ἄλλαι ὡς ὅλως νέα παρέχουσαι· οἱ στίχοι εἶνε Αἴαντ. 4. 196. 685. 863. 1395. 1409. Ἠλέκτρ. 89. 91. 96. Εἰς τὰ ἐννέα ταῦτα χωρία προστίθημι δέκατον καὶ τὸν 130 στίχον τῶν Φοινισσῶν Εὐριπίδου (οὗ ἐπίσης φέρονται στίχοι) ἐν ᾧ ἀντὶ τοῦ

πρόσφορος ἀμερίῳ γέννᾳ

ὁ ἡμέτερος κῶδιξ ἔχει ἀ μ ε ρ ί ω ν ὅπερ ἄξιον λόγου θὰ νομίσωσιν ὅσοι ἂν θελήσωσι νὰ ἐνθυμηθῶσι τὸ τοῦ Σοφοκλέους ἐν Αἴαντ. στ. 399 «οὔτε θεῶν γένος οὔθ' ἀμερίων» (Πρβλ. καὶ Ἀντιγ. στ. 790). Περὶ τῶν ἐννέα ἄλλων χωρίων θὰ διαλάβω ἐν τόπῳ προσφορωτέρῳ.

Ἐν φύλλῳ 75α φέρεται ἡ ἑξῆς ὑπογραφή:

ξεστῆσαλικάβαντος (sic)
τετρακοσίοις
ἐντυγχάνοντα
μηνὶ Μαΐῳ τε
ἐν κυριακῇ.
καὶ διὰ χειρὸς
Παύλου εὐτελοῦς
τὸ ἐπίκλιον
ἔτος τοῦ Ἀδὰμ
καὶ ἐννακοσιοστοῦ
ἡλίου κύκλος εἰκοστὸς
ἦν καὶ τετρακαιδέκατος

ἐν δὲ χιλίοις
καὶ ἑξήκοντα τά γε
τοῦ χριστοῦ καὶ θεοῦ μου
ἐτύγχανεν τετάρτη
φίλτατε, ὥρᾳ ἕκτῃ
ἐμοῦ τοῦ ἀδελτέρου
τάχα καὶ ἀναγνώστου
υἱὸς Φωστηνιάτου
ἑξὰς τῆς χιλιοντάδος
ἑξηκοστοῦ ὀγδόου
καὶ τέταρτος, ὦ φίλε,
ὁ κύκλος τῆς σελήνης.

76α—97β: Ἰσοκράτους πρὸς Δημόνικον παραίνεσις: ἐν πολλοῖς — ὁμολογούμενον.

98α—139β: εὐαγγέλια ἑωθινά. ια'· ἑρμηνεία.

140α—158α: τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ θεολόγου ἐπισκόπου Ναζιανζοῦ λόγος ἑρμηνευτικὸς εἰς τὴν γέννησιν τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ· ἐπειδὴ πολλοὶ καὶ θαυμάσιοι λόγοι—τῷ μεγάλῳ τούτῳ καὶ θαυμασίῳ πατρὶ ἐκπεφώνηνται — ᾧ πρέπει κτλ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

158β—174β: τοῦ ἐν ἁγίοις—Ναζιανζοῦ λόγος εἰς τὰ ἅγια Θεοφάνεια.

175α—188β: ἱστορίαι (α′ Διός, β′ Ῥέας, γ′ Δήμητρος κτλ.).

189α—244β: εὐαγγέλια ἑωθινὰ τὰ ια′· ἑρμηνεία τοῦ Κεραμέως ἀρχιεπισκόπου Ταυρομενίου τῆς Σικελίας.

Ἐν τέλει τοῦ φ. 244β:

Θεοῦ τὸ δῶρον καὶ Παύλου πόνος
μὴν (sic) Δεκεμβρίῳ (sic) εἰκὰς ὀγδόη
χιλίου ἔτους χριστοῦ τοῦ θεοῦ μου
πέμπτης τυχούσης τοῦ νῦν αἰῶνος
σοὶ πρέπει δόξα χριστέ μου λόγε
εἰς αἰῶνα αἰῶνος

καὶ τάχα θύτου τοῦ Φωστινιάτου
ὥρα δὲ πρώτη νὺξ τοῦ σαββάτου
τετρακοσίοις καὶ ἐξήκοντά γε
ἰνδικτιῶνος τετρακαιδεκάτης
σὺν τῷ ἀνάρχῳ σοῦ πατρὶ καὶ τὸ πνεῦμα
ᾧ τρισάριθμον κράτος.

245α—271β: ἐκ τοῦ Κεραμέως περὶ τῶν ἁγίων παθῶν· ἴσως μὲν ἐπαχθὴς δόξω—εἰς τοὺς αἰῶνας.

272α—295β: τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν καὶ ἀρχιεπισκόπου γενομένου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ὁμιλία περὶ ψευδοπροφητῶν καὶ ψευδοδιδασκάλων καὶ ἀθέων αἱρετικῶν, ἐρρέθη δὲ μέλλοντος ἐκδημεῖν αὐτοῦ ἐκ τοῦ σώματος: ὀδυνηρὸς ὁ λόγος καθότι καὶ ἔσχατός ἐστιν—εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

ΠΕΤΡΟΣ Ν. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ.

ΙΑ′.

ΕΞΑΙΡΕΤΟΝ ΠΑΡΗΓΚΩΝΙΣΜΕΝΟΝ ΠΟΙΗΜΑ.

Πλεῖστα ἔχει νὰ προσαγάγῃ ἡ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα δημώδης Ἑλληνικὴ γλῶσσα λόγου καὶ μελέτης ἄξια ποιήματα. Βεβαίως ταῦτα δὲν διακρίνονται ἐπὶ τῇ περὶ τὴν τέχνην ἀκριβείᾳ ἣν ἐπιτηδεύουσιν οἱ νεώτεροι Ἕλληνες ποιηταί. Ἔχουσιν ὅμως φυσικὴν χάριν καὶ ἁπλότητα τοσοῦτον ἀξιάγαστον, ὥστε πᾶς τις εὐαρέστως ἀναγινώσκει αὐτὰ ἀκόπως. Ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ κρίνα ἐκεῖνα

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ